

ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ АСИМЕТРІЇ ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Коломієць Т. В.,

кандидатка філософських наук,

доцентка кафедри соціології факультету соціології і права

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті акцентується на тому, що конфліктна модель розвитку суспільства розглядає поняття «конфлікт» як системоутворюючий фактор, який виступає необхідним і безумовним чинником життєдіяльності соціуму. Сучасні соціальні трансформації суттєво змінили як домінуючі форми нерівності, так і породжувані ними конфлікти. Це спричинило відмову від ідеї первинності та монополії дослідження класової боротьби як центральної теми соціальних конфліктів і дало змогу артикулювати проблеми конфліктності в локальних, культурних, етнічних, расових, гендерних контекстах. Стаття присвячена дослідженням сучасних соціальних конфліктів, пов'язаних із дією нерівності, що обмежує повноту самореалізації і повноправної громадянської участі людей соціальними, культурними, економічними та політичними засобами, ускладнює реалізацію життєвих шансів. Доведено, що одним із проявів такої нерівності є гендерна асиметрія як непропорційна репрезентативність соціальних і культурних ролей обох статей на інституційному та особистісно-інтеракційному рівнях. Процес конструювання та відтворення гендерної асиметрії розглядається за допомогою теорії патріархату С. Волбі. Дія патріархату як системи соціальних структур і практик, за допомогою яких чоловіки домінують, пригноблюють і експлуатують жінок, досліджується у двох формах: публічній і приватній. Для пояснення логіки формування гендерної асиметрії використовуються концепти гендерних лінз (андроцентризму, гендерної поляризації, біологічного есенціалізму), символічного насилля. Проаналізовано один з індикаторів прояву гендерної асиметрії – Індекс глобального гендерного розвитку. Розглянуто політичні квоти як компенсацію структурних бар'єрів, з якими стикаються жінки у виборчому процесі, та інструмент переходу від концепції «рівності можливостей» до концепції «рівності результату». Запропоновано шляхи подолання гендерної асиметрії на особистісно-інтеракційному та інституційному рівнях. Визначено основні механізми регулювання соціальних конфліктів українського соціуму, спричинених дією гендерної асиметрії.

Ключові слова: гендерна асиметрія, гендерна нерівність, соціальний конфлікт, патріархат, гендерні лінзи.

Постановка проблеми. Соціальні конфлікти в рамках сучасних соціологічних студій розглядаються як необхідний елемент розвитку і функціонування соціальних систем. Трансформація соціальних систем призвела до трансформації джерел виникнення і механізмів регулювання соціальних конфліктів. Сучасне трактування соціального конфлікту розмежовує різні його модальності: поряд із класовими конфліктами, які тривалий час були в центрі уваги конфліктологічного дискурсу, предметом досліджень стають расові, етнічні, гендерні конфлікти. Нині гендерні соціальні конфлікти варто розглядати не стільки у площині забезпечення рівності прав і можливостей, скільки у площині забезпечення рівних «життєвих шансів», окресленій Р. Дарендорфом [4, с. 33]. Гендерна асиметрія українського суспільства як прояв гендерної нерівності на макро-, мезо- та мікрорівні нині є потужним чинником нівелювання принципів рівних життєвих шансів. Тому дослідження шляхів подолання гендерної асиметрії уможливить пошук механізмів регулювання соціальних конфліктів українського суспільства.

Проблема гендерної асиметрії як меншою мірою ідеологічно навантаженого синоніма «гендерної нерівності» останнім часом присутня у великій кількості як зарубіжних, так і вітчизняних досліджень. С. Волбі здійснила одну із вдалих спроб теоретичного аналізу публічних і приватних форм патріархату, який створює і відтворює гендерні нерівності, Н. Чодоров розглядає асиметричне батьківство як причину формування стереотипізованих та гендерованих стратегій поведінки чоловіків і жінок, С. Бем для характеристики гендерної нерівності послуговується концептуальною оптикою «гендерних лінз», що виступають способом інтерпретації і формування соціальної реальності.

В українському контексті над проблемою гендерованих інституцій, співвідношення репродуктивної і продуктивної праці, конструювання гендерної нерівності працюють Т. Марценюк, О. Покальчук, О. Кісь, М. Маєрчик, М. Скорик, С. Бабенко, С. Оксамитна, О. Стрельник.

Дослідження соціальних конфліктів має тяглу традицію у вітчизняних і зарубіжних наукових працях. Зусиллями Г. Зіммеля, Л. Козера, Р. Дарендорфа, К. Боулдінга закладено основи конфліктологічної парадигми, трансформації сучасних соціальних конфліктів досліджує М. Вевьорка. Локальні прояви і окремі аспекти соціальних конфліктів в українському контексті розглядають А. Ручка, І. Бекешкіна.

Мета статті. За слушним зауваженням П. Кутуєва, «руйнування сектантської зашореності поборників тих або тих парадигм і торування шляху до синтезу (тобто піднесення наукової дискусії на якісно новий щабель) можливе шляхом зіставлення абстрактних положень соціологічної теорії із конкретним матеріалом емпірично зорієнтованої соціології, а також інших суспільствознавчих дисциплін» [7, с. 13]. Так, метою статті є спроба синтезувати конфліктологічну парадигму і гендерний аналіз для дослідження шляхів подолання гендерної асиметрії як одного з механізмів регулювання соціальних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Концептуалізація і дослідження соціальних конфліктів у межах проблемного поля соціології має свою історію, що спирається на такі потужні контроверсійні парадигми, як структурний функціоналізм (Т. Парсонс, Р. Мертон) та конфліктна модель розвитку суспільства (Г. Зіммель, Л. Козер, Р. Дарендорф, К. Боулдінг). Представники структурного функціоналізму трактують конфлікт як викривлення, дисфункцію соціальних систем. Розглядаючи «порядок» як системоутворюючий фактор існування суспільства і визнаючи останнє як стабільну соціальну систему з адаптацією, цілепокладанням, інтеграцією та латентністю (AGIL) як необхідними функціями, що забезпечують порядок, гармонію і стабільність, вони визначали соціальний конфлікт як аномалію, відхилення від нормального функціонування і розвитку. Як влучно і метафорично зазначає Л. Козер, аналізуючи праці Т. Парсонса, «зосередившись на нормативних структурах, що підтримують і гарантують соціальний порядок, Парсонс прийшов до розуміння конфлікту як явища, що несе, в основному, руйнівні, деструктивні та дисфункціональні наслідки. Парсонс вважає конфлікт переважно «хворобою». Він, як Шекспір, відчуває: "when degree is shaken... the enterprise is sicked" [5, с. 7].

Конфліктна модель розвитку суспільства як системоутворюючий фактор розглядає поняття «конфлікт», який тут виступає необхідним і безумовним чинником життєдіяльності соціуму. Цим пояснюється функціональність конфлікту як невід'ємного атрибуту соціальних відносин і взаємодій.

На позитивних функціях соціальних конфліктів як універсального явища і своєрідної форми соціалізації наполягав Г. Зіммель, чікими зусиллями «соціологія конфлікту» не тільки увійшла до наукового вжитку, а і стала вагомим розділом соціальної теорії. Вчений наголошував на регулятивних функціях конфліктів у межах груп, оскільки конфлікти сприяють збереженню відносин у групах, знімаючи емоційну напругу і сприяючи подоланню ситуації соціального дуалізму та досягнення певної єдності групи. Зіммель говорить про два взаємопов'язані і водночас суттєво відмінні явища, пов'язані з соціальними конфліктами. З одного боку, конфлікт задає і формує межі між групами всередині соціальної системи завдяки посиленню процесів самосвідомості груп і їх уявлень про власну окремішність і специфічність. Таким чином, відбувається процес самоідентифікації груп всередині системи. З іншого боку, взаємне «відштовхування» допомагає зберегти цілісність соціальної системи, сприяючи встановленню рівноваги між її різноманітними групами [5, с. 17]. Аналізуючи ці процеси, Г. Зіммель вводить категорію «ворожість», викликану нерівномірним розподілом прав і привілеїв. Втілення інтенцій ворожості в реальній конфліктній поведінці переважно залежить від того, наскільки легітимізується суспільством існуючий розподіл прав і привілеїв. «Перш ніж виникне соціальний конфлікт, перш ніж вороже ставлення стане дією, менш привілейована група має усвідомити, що вона насправді чогось позбавлена. Вона повинна прийти до переконання, що позбавлена привілеїв, на які законно може претендувати. Вона має відкинути обґрунтування існуючого розподілу прав і привілеїв. Динаміка ступеню згоди з існуючим розподілом влади, багатства і статусів тісно пов'язана зі змінами у процесі відбору референтних груп у мінливих соціальних ситуаціях» [5, с. 20]. Таким чином, у Г. Зіммеля соціальний конфлікт виконує функції «запобіжного клапану», який вивільняє і каналізує почуття ворожості.

У подібному руслі розгорталися і міркування Л. Козера – автора класичної праці «Функції соціального конфлікту». У Л. Козера конфлікт – це не соціальна аномалія, а природна і навіть необхідна форма існування і розвитку соціальної системи. Виділяючи два основних типи соціальних систем, які по-різному впливають як на сприйняття конфліктів, так і на їх перебіг, автор стверджує ідею позитивної ролі конфлікту і аргументує доцільність розгляду соціального конфлікту як критерію стабільності суспільства. Перший тип (деспотично-тоталітарна, жорстка система) – рішуче відкидає і опирається соціальним конфліктам, тому не має механізмів їх вирішення і врегулювання. Другий тип – демократична, гнучка система відкрито визнає присутність конфліктів у соціальному житті, а тому активно практикує найрізноманітніші способи і методи їх врегулювання. Для перших систем поява серйозних конфліктів спричиняє дезорганізацію, дестабілізацію і руйнування системи, для інших систем кон-

флікти сигналізують про необхідність реформування, трансформації системи і узгодження її з новими умовами і викликами навколишньої соціальної реальності. Л. Козер висуває ідею, що стабільність вільного демократичного суспільства, яка часто ототожнюється з відсутністю конфліктів, можна певною мірою вважати продуктом постійного перетину різноманітних різноспрямованих конфліктів. Це відбувається тому, що сегментарна залученість індивідів у діяльність різноманітних соціальних груп стає своєрідним «механізмом балансу», що унеможлиблює розкол суспільства по центральній осі. Цим пояснюється взаємозалежність конфліктних груп, множинність неаккумуляованих конфліктів є одним із дієвих (хоча не єдиним) механізмів, що запобігає порушенню базового консенсусу у відкритому суспільстві [5, с. 59].

Як бачимо, основні ідеї фундаторів конфліктологічної парадигми, підкреслюючи функціональний потенціал соціального конфлікту, зосереджувалися, переважно на аналізі причин та характеристик конфліктних ситуацій, пов'язаних із діяльністю антагоністичних соціальних утворень та індивідів, ворожістю, напруженістю їх відносин, амбівалентністю їх стосунків. Об'єктами досліджень ставали класові, расові, етнічні, професійно-трудові соціальні групи.

Сучасні соціальні трансформації суттєво змінили як домінуючі форми нерівності, так і породжувані ними конфлікти. Р. Дарендорф говорить про те, що якісні політичні відмінності минулого стали тепер кількісними економічними відмінностями між людьми. Це сталося в два етапи: в результаті самої революції модерну, а потім у результаті змін всередині сучасного світу. Сутність сучасного соціального конфлікту вже не в тому, щоб ліквідувати відмінності, які мають «по суті обов'язковий характер закону». Сучасний соціальний конфлікт пов'язаний із дією нерівності, що обмежує повноту самореалізації і повноправної громадянської участі людей соціальними, культурними, економічними та політичними засобами [4, с. 55]. Поступово, з розширенням громадянських прав з юридичної в політичну, а потім у соціальну сферу, відбувається пом'якшення класового конфлікту, форм і методів ведення боротьби. Класова структура суспільств країн Заходу у другій половині ХХ ст. змінюється, перш за все, за рахунок виникнення нового панівного класу – «класу більшості», котрому вдалося досягти досить високого рівня закріплення і забезпечення громадянських прав. Однак при цьому більшість продовжує встановлювати кордони, що утрудняють отримання тих же прав і можливостей для деяких інших верств. Таким чином, однією з магістральних соціальних проблем стає проблема соціальної ізоляції – соціального включення. «Дві найважливіші проблеми соціального включення – проблеми чорношкірих і жінок» [4, с. 51].

Відомий французький соціолог М. Вевьорка, аналізуючи основні завдання сучасної соціології, наголошує, що основна мета – відмовитися від ідеї первинності та монополії дослідження класової боротьби як центральної теми соціальних конфліктів і артикулювати проблеми конфліктності в локальних, регіональних, культурних, етнічних, расових контекстах [12, с. 5].

Концепт «гендерної асиметрії» дозволяє нам проаналізувати соціальні конфлікти саме з позицій зміщення акцентів з універсальних вимірів (класовий конфлікт) до їх локальних проявів (гендерні конфлікти). Поняття «гендерна асиметрія» як непропорційна репрезентативність соціальних і культурних ролей обох статей [1] є дещо пом'якшеним варіантом більш політизованого та ідеологічно навантаженого поняття «гендерної нерівності». Визначаючи передумови формування гендерної асиметрії, варто зазначити як фактори, закладені структурними обмеженнями, так і фактори, зумовлені агентністю індивідів. Для кращого розуміння сутності структурних обмежень, сформованих і закріплених такими інституціями, як політика, сім'я, культура, освіта, скористаємося ідеями, сформульованими відомою американською дослідницею Sylvia Walby в праці «Theorizing Patriarchy» («Теоретизуючи патріархат»). Авторка визначає патріархат як «систему соціальних структур і практик, за допомогою яких чоловіки домінують, пригноблюють і експлуатують жінок» [11, р. 20]. Концептуалізуючи патріархат на різних рівнях абстрагування, Sylvia Walby рухається від узагальнюючого визначення патріархату як системи соціальних відносин до патріархату як форми організації і функціонування шести базових соціальних структур: спосіб виробництва, оплачувана праця, держава, чоловіче насилля, сексуальність, культурні інституції [11, р. 20]. Їхні структури можуть аналізуватися автономно, але з метою уникнення есенціалізму і редукціонізму доцільніше розглядати їх у всій сукупності взаємозв'язків і детермінант. На основі повного і всебічного аналізу прояву патріархальних тенденцій у межах вищезазначених базових соціальних структур авторка виділяє дві форми патріархату: приватну і публічну. Приватна форма патріархату, за умов виключення жінок із публічної сфери, була домінуючою до кінця ХІХ ст. З появою феміністських суфражистських рухів та їх успішними здобутками на ниві рівності виборчих прав, прав на освіту, на зайнятість патріархат еволюціонував. «Фемінізм першої хвилі – це набагато важливіша історична подія, ніж прийнято вважати. Цей великий феміністичний поштовх змінив хід історії. Однак він не призвів до знищення всіх форм нерівності між чоловіками і жінками, як того прагнув. У певному сенсі ранні феміністки добилися своєї мети, і це було значним успіхом. Однак у відповідь патріархат теж змінився [11, р. 200]. Прихід жінок у сферу оплачуваної праці, збільшення числа розлучень і неповних сімей на чолі з матір'ю, посилення сексуальної свободи жінок сприяли поступовій трансформації від приватного

патріархату до публічного. Висновки, яких доходить авторка праці, не є надто оптимістичними: відбулися зміни як у ступені, так і у формі патріархату і ці зміни аналітично відрізняються одна від одної. Зміни в ступені включають в себе такі аспекти гендерних відносин, як незначні скорочення розриву в оплаті праці чоловіків і жінок та ліквідація цього розриву в освітньому рівні молодих чоловіків і жінок, що помилково сприймається деякими дослідниками як ліквідація патріархату. Натомість зміни у формі призвели до певного послаблення приватного патріархату з одночасним посиленням публічного патріархату. Домогосподарство, залишаючись патріархальним, перестало бути основним місцем прояву патріархальних тенденцій. В умовах приватної форми патріархату відбувається індивідуальна експропріація результатів жіночої праці чоловіками на рівні домогосподарства, одночасно в умовах публічної форми патріархату відбувається колективне привласнення результатів жіночої праці чоловіками через наявні системи оплати і моделі зайнятості на рівні суспільства [11, р. 24].

Важливою передумовою формування структурних обмежень, що призводять до гендерної асиметрії, є гендерно-детерміноване домінування як вид символічного насильства. У праці «Мова, гендер і символічне насильство» П'єр Бурдьє для роз'яснення логіки чоловічого домінування використовує поєднання різноманітних джерел: від етнографічних матеріалів до текстів Канта і Сартра. Символічне насильство, «яке вчиняють за згодою самого соціального агента», насильство, що не ідентифікується, не визнається і не сприймається як таке через ментально-когнітивні характеристики агентів та особливості формування їх габітусів, Бурдьє виводить із фундаментальних структур чоловічого бачення світу [3, с. 137]. «Чоловічий порядок так глибоко вкорінений, що не потребує виправдання: він встановлює себе як самоочевидний, універсальний (чоловік, *vir*, є істотою партикулярною, яка відчуває себе універсальною, монополізуючи людину, *homo*). Цей порядок сприймають як даність завдяки майже ідеальному безпосередньому узгодженню між соціальними структурами, вираженими в соціальній організації простору і часу і в статевому розподілі праці, та когнітивними структурами, вписаними в тіло і розум» [3, с. 140].

У контексті дослідження ролі символічного насильства в процесі формування гендерної асиметрії досить продуктивно видається теорія «гендерних лінз» («*lenses of gender*»), запропонована відомою дослідницею гендерної проблематики С. Бем, чиї революційні та інноваційні погляди, озвучені в 1990-х рр., не втрачають своєї актуальності і донині [8]. Гендерні лінзи виступають уособленням дії символічної влади і символічного насильства, що детермінують і закріплюють гендерну асиметрію.

Гендерні лінзи виступають своєрідною оптикою, крізь призму якої відбувається формування особистості як соціально сконструйованого продукту взаємодії культурних норм і приписів, соціальних інституцій, стереотипів та експектацій. Лінзи гендеру (андроцентризму, гендерної поляризації, біологічного есенціалізму) одночасно і задають ракурс сприйняття та осмислення соціальної реальності, і формують її. Лінза андроцентризму проявляється в домінуванні чоловічого дискурсу у всіх сферах соціуму. Те, що чоловіки досконаліші від жінок, – не просто загальне положення, що історично склалося, а й віроломно-абсурдне обґрунтування для подібного положення. Чоловічий досвід сприймається як нейтральний, стандартизований і нормативний, а жіночий – відповідно, як відхилення від норми. До чоловіка ставляться як до універсальної «людини», до жінки – як до «іншої». Лінза гендерної поляризації не тільки сприяє посиленню історично вкорінених уявлень про фундаментальні відмінності між жінками й чоловіками, а й використовує ці уявлення стосовно відмінностей як нормоутворюючий чинник соціального життя. Ці відмінності впроваджуються в суспільне життя занадто експансивно: будь-який аспект культури чи досвіду трактується крізь призму гендерної поляризації. Лінза біологічного есенціалізму логічно обґрунтовує і легітимізує дію попередніх лінз, трактуючи їх як природні і незворотні наслідки дії спадкових біологічних відмінностей [2, с. 34–35]. Таким чином, біологічний есенціалізм виступає як фундамент формування патріархального суспільства з його розподілом на приватну та публічну сфери, інструментальну та експресивну ролі, маскуліні та фемінні стереотипи.

Як бачимо, явище гендерної асиметрії є результатом взаємодії низки факторів: біологічних, соціально-економічних, соціально-політичних, культурно-соціальних. Наскільки системними і комплексними є причини формування гендерної асиметрії, настільки системно і комплексно вона проявляється в українському суспільстві. «Можна виокремити низку суспільних сфер, в яких явище гендерної асиметрії проявляється найопукліше: соціально-економічна (гендерний дисбаланс ринку праці, зумовлений поділом на умовно «чоловічі» та умовно «жіночі» сфери зайнятості та професії, де чітко простежується кореляція між гендером та професійним статусом, суттєва різниця в рівні заробітної плати чоловіків та жінок, фемінізація бідності); соціально-політична (обмеженість доступу жінок до вищих щаблів як у представницьких органах, так і на різних рівнях законодавчої, виконавчої та судової гілок влади при одночасному домінуванні жінок на нижчих щаблях влади, низький рівень участі жінок у діяльності громадських організацій, мізерна кількість публічних жінок, здатних виконувати роль лідерок думок, практична відсутність жінок у політичному експертному середовищі); соціально-культурна (домінування андроцентричних цінностей, принципів та етосів поведінки, що сприймаються як нейтрально-універ-

сальні з одночасною систематичною девальвацією жіночого досвіду та ціннісних орієнтацій)» [6, с. 196]. Як слушно зазначає Р. Дарендорф, «дискримінація, що перетворює жінок на громадян другого класу, збереглася і зберігається донині. Її форми витончені й малопомітні, але вельми помітно їх дію» [4, с. 52].

Одним із таких помітних індикаторів дії гендерної асиметрії є Індекс глобального гендерного розвитку (Global Gender Gap). У звіті за 2018 р. наведено показники 149 країн, які оцінювали за шкалою від 0 (нерівність) до 1 (рівність) в чотирьох тематичних вимірах: економічна участь і можливості жінок, освіта, охорона здоров'я, політичне життя. Інтерактивні профілі країн дають більш детальну картину відносних сильних і слабких сторін ефективності кожної країни порівняно з результатами інших країн та щодо її минулих показників. Кожен профіль містить ключові демографічні та економічні показники, а також детальну інформацію про ефективність країни як у 2018 р., так і в рік, коли він вперше був представлений у звіті, та додатково висвітлює понад 70 показників, пов'язаних із гендерною ознакою, які забезпечують більш повний контекст для визначення результативності країни. Ці показники включають інформацію про участь робочої сили, економічне лідерство, доступ до активів та технологій, політичне керівництво, сім'ю, економіку догляду, освіту та фактори, пов'язані зі здоров'ям. За сумарними показниками Global Gender Gap, Україна посідає 65-те місце зі 149 країн, а оцінка гендерного паритету становить 70,8%. Якщо аналізувати за чотирма основними критеріями, на основі яких виводиться загальне місце країни, то за показниками економічної участі і можливостей жінок Україна посідає 28 місце, освіти – 26, сфери охорони здоров'я – 56, а за рівнем гендерної рівності в політичному житті – скромне 105 місце [10]. Як бачимо, у сфері політичного життя, незважаючи на поступове і неухильне унормування і узгодження з європейськими стандартами законодавчо-правової бази, що регулює соціально-політичні відносини, гендерна асиметрія українського суспільства проявляється найповніше. Прийняття низки важливих законів та підзаконних актів, на кшталт законів «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» 2005р., «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях» 2018 р., «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 2018 р., «Про місцеві вибори» 2015 р. із закріпленою 30% гендерною квотою, не стало потужним важелем протидії гендерній асиметрії.

Як зазначається в матеріалах Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам (International IDEA), реальних рівних можливостей не буде існувати тільки тому, що усуваються формальні бар'єри. Пряма дискримінація та приховані бар'єри заважають жінкам отримувати свою частку політичного впливу. Загалом квоти для жінок є переходом від однієї концепції рівності до іншої. Класичне ліберальне поняття рівності було поняттям «рівних можливостей» або «конкурентної рівності». Усунення формальних бар'єрів, наприклад надання жінкам виборчого права, вважалось достатнім. Після сильного феміністського тиску в останні кілька десятиліть, (наприклад, Пекінська «Платформі дій» прийнята 1995 року), друга концепція рівності «рівність результату» набуває дедалі більшої актуальності та підтримки. Реальних рівних можливостей не існує тільки тому, що усуваються формальні бар'єри. Пряма дискримінація та складна структура прихованих бар'єрів перешкоджають відбору жінок як кандидаток і отриманню ними частки політичного впливу. Таким чином, квоти та інші форми позитивних заходів є засобом наближення до рівності результату. Аргументи на користь квот ґрунтуються на досвіді, що рівність як мета не може бути досягнута шляхом формальної рівності як засобу. Якщо існують бар'єри, можна стверджувати, що компенсаційні заходи повинні бути введені як засіб досягнення рівності результату. З цієї точки зору, квоти – це не дискримінація чоловіків, а компенсація структурних бар'єрів, з якими стикаються жінки у виборчому процесі [9].

Висновки. Гендерна асиметрія як джерело соціальних конфліктів дала поштовх створенню нових механізмів їх регулювання. Як зазначає Л. Козер, конфлікт сприяє усвідомленню учасниками зокрема і суспільством загалом потреби у нормах і правилах, що були бездіяльними до появи конфлікту [5, с. 71]. На інституційному рівні в Україні здійснено низку важливих кроків із усунення причин соціальних конфліктів, спричинених гендерною асиметрією: в рамках міжнародних зобов'язань створена досить ефективна законодавчо-правова база, що мінімізує вплив гендерної асиметрії на соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-культурні процеси; з урахуванням квотного принципу прийнято новий Виборчий кодекс, що регулюватиме електоральні питання з 1 грудня 2023 р.; впроваджується інтегрування принципів гендерної рівності у соціально-економічну сферу; законодавчо регулюються проблеми сімейного насилля. На рівні ж особистісно-інтеракційному все ще спостерігається опір механізмам імплементації гендерно-чутливих та гендерно-нейтральних практик у повсякденній взаємодії. Цей опір проявляється в цинічному висміюванні в соцмережах змін до Кримінального кодексу щодо обов'язкової обопільної згоди на інтимні стосунки для запобігання зґвалтувань, акціях на захист «родинних цінностей», ініційованих представниками консервативно-ортодоксальних кіл у відповідь на кампанію антидискримінаційної експертизи шкільних підручників, активному перешкоджанні проведенню Маршів рівності та ін. Однією з причин гендерної асиметрії як агентної вла-

стивості соціальної взаємодії є формування маскулінного і фемінного як контроверсійних цінностей, норм і етосів поведінки, підкріплених стереотипізацією та стигматизацією. Ці процеси спричинені нерівномірною включеністю чоловіків і жінок як у продуктивну, так і в репродуктивну працю. Подолання гендерної асиметрії має паралельно відбуватися на інституційному рівні і на рівні повсякденних практик (особистісно-інтеракційному). Тому важливо не тільки реалізовувати прогресивні гендерно-чутливі стратегії у сфері права, освіти, економіки, а й працювати з гендерними упередженнями, стереотипами, схемами поведінки індивідів, формуючи їхню суб'єкту особистісну активність.

Kolomiets T. Overcoming gender asymmetry as a mechanism for regulating social conflicts in Ukrainian society

The article focuses on the fact that the conflict model of the development of society considers the concept of “conflict” as a systemically important factor, which is a necessary and unconditional factor in the life of society. Modern social transformations have significantly changed both the dominant forms of inequality and the conflicts they generate. This has led to the rejection of the idea of primacy and monopoly of class struggle as a central theme of social conflicts and allowed to articulate the problems of conflict in local, cultural, ethnic, racial and gender contexts. The article is devoted to the study of contemporary social conflicts related to the action of inequality, which limits the full self-realization and full civic participation of people by social, cultural, economic and political means, complicates the realization of life chances. It is proved that one of the manifestations of such inequality is gender asymmetry as disproportionate representation of social and cultural roles of both sexes at the institutional and personal-interaction levels. The process of constructing and reproducing gender asymmetry is considered with the help of S. Walby's theory of patriarchy. The action of patriarchy as a system of social structures and practices through which men dominate, oppress and exploit women is examined in two forms: public and private. The concepts of gender lenses (androcentrism, gender polarization, biological essentialism) and symbolic violence are used to explain the logic of gender asymmetry formation. One of the indicators of manifestation of gender asymmetry is analyzed Global Gender Gap Report. Political quotas as a compensation for structural barriers faced by women in the electoral process and a tool for transition from the concept of “equality of opportunity” to the concept of “equality of results” are considered. Ways of overcoming gender asymmetry at the personal-interaction and institutional levels are proposed. The main mechanisms of regulation of social conflicts of Ukrainian society caused by the action of gender asymmetry have been determined.

Key words: gender asymmetry, gender inequality, social conflict, patriarchy, lenses of gender.

Література:

1. Гендерна асиметрія. Словник гендерних термінів / Укладач З.В. Шевченко. URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-asimetriya.html>
2. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов. / Пер. с англ. Москва : РОССПЭН, 2004. 336 с.
3. Бурдые П., Вакан Л. Мова, гендер і символічне насильство. Рефлексивна соціологія. Київ : Медуза, 2015. С. 112–153.
4. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт: Очерк политики свободы / пер. с нем. Москва : РОССПЭН, 2002. 288 с.
5. Козер Л. Функции социального конфликта / пер. с англ. Москва : «Идея-Пресс», 2000. 82 с.
6. Коломієць Т.В. Гендерна асиметрія як джерело соціальних конфліктів (український контекст). *Великі війни, великі трансформації, 1918–2018 роки: конфлікти та мир у XX та XXI сторіччях* : матеріали IX міжнародної наук.-практ. конф. Київ, 2018. С. 196–198.
7. Кутуєв П. Модерн(и): історії, теорії та практики. Соціологічна інтерпретація : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 544 с.
8. Bem S. Defending the lenses of gender. *Psychological Inquiry*. 1994. Vol. 5. № 1. P. 97–101.
9. Gender quotas database. *The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)*. URL: <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/quotas>
10. Global Gender Gap Report 2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2018/results-and-analysis/>
11. Walby S. *Theorizing Patriarchy*. 1991. Basil Blackwell Ltd 108 Cowley Road, Oxford, OX4 1JF, UK.
12. Wiewiorka M. Social conflict. *Sociopedia.isa*. 2010. DOI: 10.1177/205684601054